

ਨੌਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ
ਸਮਾਜਿਕ ਸਿੱਖਿਆ

ਸਮਾਂ: 3 ਘੰਟੇ

ਲਿਖਤੀ: 80 ਅੰਕ

ਆਂਤਰਿਕ ਮੁਲਾਂਕਣ: 20 ਅੰਕ

ਕੁੱਲ: 100 ਅੰਕ

ਭਾਗ-ੳ (ਭੂਗੋਲ)

ਅੰਕ: 24

ਯੂਨਿਟ-1

- (ੳ) ਭਾਰਤ ਦਾ ਧਰਾਤਲ; ਨੁਹਾਰ ਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਧਰਾਤਲੀ ਭਾਗ
- (ਅ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਧਰਾਤਲੀ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ
- (ੲ) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਧਰਾਤਲੀ ਭਾਗਾਂ ਦੇ ਆਕਾਰ ਤੇ ਸਥਿਤੀਆਂ

ਯੂਨਿਟ-2

- (ੳ) ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਲਪ੍ਰਵਾਹ ਦੇ ਅੰਗ, ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਦਰਿਆ ਤੇ ਸਹਾਇਕ ਨਦੀਆਂ, ਝੀਲਾਂ ਤੇ ਸਾਗਰ, ਭਾਰਤੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ
- (ਅ) ਦਰਿਆਈ ਜਲ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਕਦਮ
- (ੲ) ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਦਰਿਆਈ ਤੇ ਨਹਿਰੀ ਸਿਸਟਮ

ਯੂਨਿਟ-3

- (ੳ) ਭਾਰਤ ਦੀ ਜਲਵਾਯੂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ ਉੱਤੇ ਅਸਰਪਾਊ ਤੱਤ
(ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਨਾਲ ਹੋਏ ਨੁਕਸਾਨ ਸਬੰਧੀ ਇੱਕ ਕੇਸ ਸਟੱਡੀ ਸਮੇਤ)
- (ਅ) ਵਰਖਾ ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਮੌਨਸੂਨ ਤੇ ਉਸਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ
- (ੲ) ਜਲਵਾਯੂ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖ ਤੱਤਾਂ ਨੂੰ ਨਾਪਣ ਵਾਲੇ ਯੰਤਰਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਯੂਨਿਟ-4

- (ੳ) ਭਾਰਤ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਵੰਡ, ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਤਫ਼ਸੀਲ
- (ਅ) ਜੰਗਲੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ, ਵੰਡ, ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਦੀ ਤਫ਼ਸੀਲ
- (ੲ) ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਵੰਡ ਤੇ ਜੰਗਲਾਤ ਹੇਠ ਰਕਬੇ ਦੀ ਤਫ਼ਸੀਲ

ਯੂਨਿਟ-5

(ੳ) ਭਾਰਤੀ ਵਸੋਂ ਦਾ ਆਕਾਰ, ਸੂਬਾਵਾਰ ਵੰਡ, ਉਮਰ ਤੇ ਲਿੰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਤਰ, ਵਸੋਂ ਤਬਾਦਲੇ; ਹਿਜਰਤ; ਜਨਸੰਖਿਆ ਤਬਾਦਲੇ ਦੇ ਤੱਤ ਵਜੋਂ

(ਅ) ਸਾਖਰਤਾ, ਸਿਹਤ, ਵਾਧਾ ਦਰ, ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਬਣਤਰ ਤੇ ਕੌਮੀ ਵਸੋਂ ਨੀਤੀ

(ੲ) ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵਸੋਂ ਵੰਡ, ਸ਼ਹਿਰੀ-ਪੇਂਡੂ, ਲਿੰਗ ਅਧਾਰਤ ਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਬਣਤਰ

ਭਾਗ-ਅ (ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ)

ਅੰਕ: 16

ਇਕਾਈ -1 ਪਿੰਡ ਦੀ ਕਹਾਣੀ

- a) ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ- ਅਰਥ
- b) ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੀਆਂ ਮੁੱਢਲੀਆਂ ਧਾਰਨਾਵਾਂ-ਵਸਤਾਂ, ਸੇਵਾਵਾਂ, ਉਪਯੋਗਤਾ, ਕੀਮਤ, ਧਨ, ਮੁਦਰਾ, ਮੰਗ, ਪੂਰਤੀ, ਬਾਜ਼ਾਰ, ਲਾਗਤ, ਆਮਦਨ।
- c) ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਅਣਆਰਥਿਕ ਕ੍ਰਿਆਵਾਂ
- d) ਇੱਕ ਪਿੰਡ ਦਾ ਆਰਥਿਕ ਲੈਣ ਦੇਣ ਅਤੇ ਉਤਪਾਦਨ ਦੇ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨਾਂ (ਭੂਮੀ, ਕਿਰਤ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ) ਰਾਹੀਂ ਇਸ ਦਾ ਬਾਕੀ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ
- e) ਗੈਰ ਖੇਤੀ ਕਿਰਿਆਵਾਂ-ਡੇਅਰੀ, ਲਘੂ ਉਦਯੋਗ, ਦੁਕਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਆਵਾਜਾਈ (ਪਰਿਵਹਿਣ/ਢੋਹ-ਢੁਆਈ)

ਇਕਾਈ-2 ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਸਾਧਨ

- 1) ਮਨੁੱਖੀ ਸਾਧਨ- ਅਰਥ, ਮਨੁੱਖੀ ਸੰਸਥਾਨ ਰਾਹੀਂ ਤਿੰਨਾਂ ਖੇਤਰਾਂ (ਮੁੱਢਲਾ, ਗੌਣ ਅਤੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਖੇਤਰ) ਵਿੱਚ ਕੀਤੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ, ਔਰਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਅਣ ਆਰਥਿਕ ਕਿਰਿਆਵਾਂ।
- 2) ਮਨੁੱਖੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਗੁਣਾਤਮਿਕ ਪੱਖ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਿਹਤ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ।
- 3) ਮਨੁੱਖੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦਾ ਅਣ ਉਪਯੋਗੀ ਰੂਪ-ਬੇਰੁਜਗਾਰੀ।

ਇਕਾਈ-3 ਗਰੀਬੀ-ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਇੱਕ ਚੁਣੌਤੀ

- a) ਗਰੀਬੀ - ਅਰਥ, ਪੇਂਡੂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਗਰੀਬੀ (ਉਦਾਹਰਣਾ ਨਾਲ); ਗਰੀਬੀ ਰੇਖਾ: ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਸੂਚਕ, ਪੂਰਨ ਗਰੀਬੀ।
- b) ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਕਾਰਣ।
- c) ਵਿਸ਼ਵਵਿਆਪੀ ਗਰੀਬੀ।

d) ਗਰੀਬੀ ਦੂਰ ਕਰਨ ਦੇ ਉਪਾਅ।

ਇਕਾਈ-4 ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅੰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ

a) ਅੰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ - ਅਰਥ ਅਤੇ ਲੋੜ

b) ਅੰਨ ਅਸੁਰੱਖਿਅਤ ਲੋਕ।

c) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਅੰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਸ੍ਰੋਤ ਅਤੇ ਕਿਸਮਾਂ।

d) ਅੰਨ ਵਿੱਚ ਸਵੈ ਪਰਿਪੂਰਣਤਾ/ਸੰਪੰਨਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ।

e) ਅਨਾਜ ਦੀ ਖਰੀਦ-ਅੰਨ ਭੰਡਾਰਾਂ ਵਿਚ ਅਨਾਜ ਦੀ ਬਹੁਤਾਤ ਅਤੇ ਅੰਨ ਬਿਨਾ ਲੋਕ।

f) ਅੰਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਸਰਵਜਨਿਕ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ-ਅਨਾਜ ਸੁਰੱਖਿਆ ਵਿਚ ਸਹਿਕਾਰੀ ਸਮਿਤੀਆਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ (ਅਨਾਜ, ਦੁੱਧ, ਸਬਜ਼ੀਆਂ) ਰਾਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਦੁਕਾਨਾਂ, ਸਹਿਕਾਰੀ ਦੁਕਾਨਾਂ ਆਦਿ ਸਬੰਧੀ ਕਿਸੇ ਦੋ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਅਧਿਐਨ।

ਭਾਗ-ੲ (ਇਤਿਹਾਸ)

ਅੰਕ: 24

ਇਕਾਈ-1 ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਵਾਂ : ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ (1450 ਈ.1606 ਈ.)

1. ਪੰਜਾਬ: ਭੂਗੋਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਤਿਹਾਸਕ ਨਾਮ
- ਬਦਲਦਾ ਰਾਜਨੀਤਕ ਸਰੂਪ
- ਭੂਗੋਲਿਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ
- ਇਤਿਹਾਸ 'ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

2. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਅਤੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਮਾਜ

- ਸਮਕਾਲੀ ਰਾਜਨੀਤਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਅਵਸਥਾ
- ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ
- ਉਦਾਸੀਆਂ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾਵਾਂ

3. ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਕਾਸ (1539 ਈ.-1581ਈ.)

- ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ (1539ਈ.-1552ਈ.) - ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ
- ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ (1552 ਈ.- 1547 ਈ.)- ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ
- ਸਮਾਜ ਸੁਧਾਰਕ
- ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ (1574ਈ.- 1581ਈ.) - ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ

4. ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ: ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾ ਦੀ

ਸ਼ਹੀਦੀ

- ਮੁੱਢਲਾ ਜੀਵਨ
- ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਯੋਗਦਾਨ
- ਸ਼ਹੀਦੀ: ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਇਕਾਈ-2 ਘਟਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਿਆਵਾਂ: ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਬਦਲਦਾ ਸੰਸਾਰ

5. ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ:

- ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿੱਠਭੂਮੀ (ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਸੰਕਟ)
- ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ (ਕਾਰਨ ਅਤੇ ਘਟਨਾਵਾਂ)
- ਫਰਾਂਸ ਵਿੱਚ ਰਾਜਤੰਤਰ ਦਾ ਖਾਤਮਾ
- ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ

6. ਰੂਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ:

- ਰੂਸ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਹਾਲਾਤ
- 1905 ਈ ਤੋਂ 1917 ਈ. ਤੱਕ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਅੰਦੋਲਨ
- ਪਹਿਲਾਂ ਸੰਸਾਰ ਯੁੱਧ (ਵਿਸ਼ਵ ਯੁੱਧ) ਅਤੇ ਰੂਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ
- ਰੂਸੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ

ਇਕਾਈ-3 ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਸਮਾਜ

7. ਵਣ ਸਮਾਜ ਤੇ ਬਸਤੀਵਾਦ:

- ਵਣ
- ਵਣ ਕਨੂੰਨ
- ਬਸਤੀਵਾਦ ਅਧੀਨ ਆਏ ਕਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਵਣ ਸਮਾਜ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਮਕਾਲੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵਣ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ।
- ਮੁੰਡਾ ਅੰਦੋਲਨ।

8. ਪਹਿਰਾਵੇ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ:

- ਪਹਿਰਾਵਾ: ਸਮਾਜਿਕ ਇਤਿਹਾਸ
- ਉਦਯੋਗਿਕ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਅਤੇ ਪਹਿਰਾਵਾ
- ਭਾਰਤੀ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਤੇ ਚਰਚਾ
- ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸ਼ਾਸਨ ਅਤੇ ਪੁਸ਼ਾਕ-ਨਿਯਮਾਵਲੀ
- ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਲਹਿਰ ਤੇ ਖਾਦੀ
- ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਪਹਿਰਾਵਾਂ

ਭਾਗ (ਸ)

(ਨਾਗਰਿਕ ਸ਼ਾਸਤਰ)

ਅੰਕ: 16

- ਇਕਾਈ-1 ਵਰਤਮਾਨ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਵਿਕਾਸ, ਅਰਥ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ
1. ਵਰਤਮਾਨ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ, ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ
    - ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ
    - ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ
    - ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ
  2. ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਅਰਥ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵ
    - ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਅਰਥ ਅਤੇ ਸਰੂਪ
    - ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਮੂਲ ਸਿਧਾਂਤ
    - ਲੋਕਤੰਤਰ ਦਾ ਮਹੱਤਵ

-ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਅਤੇ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਫਲਤਾ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਰਤਾਂ
- ਇਕਾਈ-2 ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ
3. ਭਾਰਤ ਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਸਰੂਪ:
    - ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ
    - ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ
    - ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਸੋਧ ਵਿਧੀ
  4. ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਸਦੀ ਲੋਕਤੰਤਰ:
    - ਸੰਸਦੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ
    - ਭਾਰਤੀ ਸੰਸਦ (ਕੇਂਦਰੀ ਵਿਧਾਨਪਾਲਿਕਾ)
    - (ੳ) ਰਾਜ ਸਭਾ (ਅ) ਲੋਕ ਸਭਾ (ੲ) ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ
- ਇਕਾਈ-3 ਭਾਰਤ ਚੋਣ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ
5. ਲੋਕਤੰਤਰ ਅਤੇ ਚੋਣ ਰਾਜਨੀਤੀ:
    - ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਮਹੱਤਵ
    - ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ
    - ਚੋਣ ਕਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਚੋਣ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆਂ
  6. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦੇ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰ:
    - ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਸਰੂਪ

-ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ

-ਭਾਰਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਨਿਆਂ ਪਾਲਿਕਾ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ